

Ján Amos Komenský – očami historika medicíny

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Pediatr. prax, 2020;21(5):228

15. novembra si pripomína celý kultúrny svet 350. výročie úmrtia veľkého pedagóga Jána Amosa Komenského. Zomrel 15. novembra 1670 v Amsterdame po dlhej chorobe – jeho lekárom bol Nicolas Tulp, známy z Rembrandtovho obrazu Anatomia. Meno Komenský/Comenius je dobre známe aj na Slovensku, a najmä absolventom Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Prínos a odkaz životného diela J. A. Komenského pre pedagogickú vedu býva opakovane spracovaný komeniológmi. Menej známy je však prínos Komenského pre lekársku vedu.

Pandémiou 17. storočia bol mor (pestis/pestilenz), ktorý dramaticky zasiahol aj do života Komenského – v roku 1622 sa stali obeťami moru jeho žena s dvoma deťmi. V Lešne – kde Komenský žil od roku 1628 so svojou novou rodinou a učil na vyššej bratskej škole – s hrôzou pozoroval reakciu obyvateľstva na vypuknutie novej vlny moru. Ten, kto ochorel, bol nemilosrdne vyhnaný z mesta, jeho dom bol vypálený. Komenský aj ako kňaz Jednoty bratskej, vyhnaný z Česka po prehre protestantov v bitke na Bielej hore (1620), sa kriticky vyslovil k tomuto bezohľadnému pudu sebazáchovy v knihe Kurzer Bericht von Pestilenz... (1631).

O rok neskôr vydal knihu aj v českom jazyku s názvom: Zpráva kratičká o morním nakažení.

V prvej časti dielka Komenský zdôrazňuje, že tvrdenie – mor je trestom božím pre hriechy – je neprijateľné a nesprávne. Cituje príklady z Biblie o chorobách aj u tých najlepších. O správnom prístupe ku chorým na mor píše v druhej a tretej časti. V súlade s poznatkami svojho veku – príčinou moru sú jedovaté hmyzy a počasie, pritom ide o nákazlivé ochorenie šíriace sa aj kontaktom – odporúča úradom zakázať zhromažďovanie ľudí na trhoch, na púťach, ale i v krčmách. Treba zakázať aj obľúbený spoločný kúpeľ. A pretože sa mor šíri aj šatstvom, resp. výlučkami chorých, treba zabrániť kontaktu s nimi. Chorých treba liečiť a starať sa o nich! Treba založiť v meste lekáreň, zabezpečiť stálu prítomnosť lekára a felčiara, ktorí majú byť platení mestom. Vodovod má byť pod kontrolou úradov; pivo má byť varené z dobrého sladu a takisto konzumované mäso má pochádzať len zo zdravého zvieratá. Obete moru majú byť pochované čo najhlbšie do zeme.

Samozrejme sa treba aj modliť, ale to nestačí: treba sa starať o dodržiavanie vyššie uvedených opatrení, ktoré

chránia nielen jedinca, ale aj spoločnosť pred nákazou. W. Biberich, ktorý roku 1912 objavil toto zabudnuté a dovtedy takmer neznáme dielko Komenského, predpokladal, že Komenského spis prispel k otupeniu bezohľadnosti občanov. Predpokladá sa tiež, že v roku 1656 vydaný protiinfekčný poriadok pre Horné a Dolné Sliezsko v podstate odzrkadľuje pokrokové názory Komenského.

Ďalším prínosom Komenského pre medicínu je dielko Atrium, ktoré vyšlo roku 1657 ako súčasť učebnice Latinitatis schola triclassis. Knižka napísaná ešte v uhorskom Sárospataku, kde vzniklo aj oveľa známejšie dielo Orbis pictus, takto definuje lekárstvo: „Prvorodenou dcérou filozofie je medicína, čiže umenie starajúce sa o zdravie tela, a zdravie je najcennejším pokladom života. Lekárstvo sa snaží zdravie zachovávať, a ak sa stratilo, obnoviť. Nie neprávom sa nazýva božským umením, lebo činí bezvýhradne dobro, čo je vlastné Bohu.”

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1, 810 00 Bratislava
kiss.agi@panelnet.sk